

DEMİRCİOĞLU, Ebru ve DEMİRCİOĞLU, İsmail Hakkı (2014). “Türk Dünyası Bilgeleri ve Değer Eğitimi”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması. 26-28 Mayıs 2014*. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.339-343 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

Ebru DEMİRCİOĞLU *
İsmail Hakkı DEMİRCİOĞLU**

TÜRK DÜNYASI BİLGELERİ VE DEĞER EĞİTİMİ

Giriş

İnsanın tutum, davranış ve eylemlerini etkileyen faktörlerin başında bireylerin sahip olduğu değerler gelmektedir. Değerler, bireylerin gösterdikleri iyi ve güzel davranışların yanında, onların sergiledikleri olumsuz davranış ve tercihlerinde de belirleyici rol oynamaktadırlar. Başka bir deyişle değerler, davranış ve eylemlerimizin şekillendirir. Şiddetten uzak, daha güzel, barışçıl ve yaşanabilir bir toplum ve dünya için, olumlu değerlerin gerek formal ve gerekse informal eğitim kanalları aracılığıyla yaygınlaştırılması ve içselleştirilmesi gerekmektedir.

“[Değer] genel olarak, bir nesneye, varlığa ya da faaliyete, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal açıdan ya da estetik yönden tanınan önem ya da üstünlük derecesi” (Öncül, 2000, s. 281) olarak tanımlanmaktadır. Bazı değerler göreceli olup, içerikleri üzerinde henüz tam bir anlaşmaya varılamamıştır (Halstead, 2005). Örneğin, güzellik, sevgi, sadakat, bağlılık ve dürüstlük gibi değerlerin anlamları kişiden kişiye ve toplumdaki topluma değişiklik gösterebilmektedir. Toplumdan topluma ve hatta aynı toplum içindeki insanlar bile sosyal ve kişisel tercihlerinden dolayı bazı değerlere farklı anlamlar yüklemektedirler (Halstead, 2005).

Değerler, yapı olarak farklı özelliklere sahiptirler. Bu unsurlar “şekli olarak olumlu, olumsuz, göreceli mutlak, öznel ve nesnel olmak üzere çeşitlere ayrılır. [Değerleri] içerik ve muhteva açısından nesne değerleri (hoş, yararlı, kullanışlı), mantıksal açıdan (doğru), ahlaki yönden (iyi), sanat açısından (güzel) olarak” tasniflemek mümkündür (Bolay, 2013, s. 76). Farklı çalışmalarda değerler başlığı altında farklı

* Arş. Gör.Karadeniz Teknik Üniversitesi.

** Prof. Dr.Karadeniz Teknik Üniversitesi.

kategorilerin yapıldığı görülmektedir. Örneğin Spranger (1928 aktaran: Ekşi ve Katılmış, 2011) kapsam alanına uygun olarak değerleri aşağıdaki kategorilerde sınıflamaktadır:

- Bilimsel Değerler
- Ekonomik Değerler
- Estetik Değerler
- Sosyal Değerler
- Politik Değerler
- Dini Değerler

Yukarıdaki kategorileştirmeye ilaveten Paykoç (1991), maddi, fiziksel, duygusal ve manevi değerlerden bahsetmektedir. Yukarıda sıralanan değerleri attırmamız mümkündür.

Yöntem:

Bu çalışmanın amacı, değer eğitiminde Türk Dünyası bilgilerinden nasıl yararlanılabileceğini ilgili literatürün ışığında ortaya koymaktır. Bu çerçevede, araştırmayla aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

1-Değer eğitimi nedir?

2-Değer eğitiminde Türk Dünyası bilgeleriyle özdeşleşmiş hangi değerler kullanılabilir?

3-Türk Dünyası bilgilerinin değer eğitiminde kullanımında ne tür öğretim etkinlikleri kullanılabilir?

Değer Eğitimi:

Değer eğitimi, içinde yaşanan toplumun kabul ettiği değerleri aktarma, içselleştirme ve benimsetme süreci olarak tanımlanabilir. Eğitim ve öğretim faaliyetleri bilgi, beceri ve tutum olmak üzere üç temel alanda öğrencilere sağladığı kazanımlarla onları gerek yaşam ve gerekse akademik hayata hazırlamalıdır. Bu üçlü saç ayağı içinde değer eğitimi tutumun da içinde olduğu duyuşsal öğrenme alanı içine girmektedir. Toplumların barış, huzur, mutluluk ve gelişmişliğinde önemli rol oynayan değerlerin farklı öğretim şekilleri bulunmaktadır. Değerler yeni nesle gerek kültürel aktarım ve gerekse eğitim kurumlarındaki sistematik öğretim faaliyetleriyle öğretilmelidir.

Değer eğitimi aracılığıyla öğrencilere kazandırılacak niteliklerin bir kısmı aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Demokratik bireyler yetiştirmek için
- Sosyal uyumu yüksek bireyler yetiştirmek için

- Vatansever, duyarlı ve sorumluluk sahibi bireyler yetiştirmek için
- Birlikte yaşama kültürüne sahip bireyler yetiştirmek için
- Ahlaklı, duyarlı ve hoşgörülü bireyler yetiştirmek için
- Adil, vicdanlı, dürüst ve merhametli bireyler yetiştirmek için
- Birbirine saygı duyan bireyler yetiştirmek için

Bu niteliklere ilaveten Doğanay (2006) değer eğitiminin aşağıdaki nitelikleri öğrencilere kazandırabileceğini ifade etmektedir.

- Akıl yürütme ve mantıklılığı teşvik etme
- Empati geliştirme
- Özsaygı geliştirme
- İşbirliğini geliştirme

Yukarıdaki sıralanan özellikler iyi bir insan olabilmenin yanında, demokratik bir toplumda demokrasinin sağlıklı bir biçimde yaşatılabilmesi ve geliştirilebilmesi için de bireylerde bulunması gereken temel nitelikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Türk Dünyası Bilgeleri Değer Eğitiminde Nasıl Kullanılmalıdır?

Değer eğitiminde farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan bir tanesi model alma yoluyla öğrenmedir. Model alma yoluyla öğrenme sürecinde öğrenenler çevrelerindeki insanların davranışlarını gözlemlerler ve bu gözlemleri neticesinde gözledikleri insanların davranışlarını benimseyebilirler. Bu öğrenme yaklaşımına dayalı olarak, geçmişte yaşamış önemli şahsiyetler öğrencilere tanıtılarak değer eğitimine katkı sağlanabilir. Bu çerçevede, Türk Dünyası bilgilerinin kişilik özellikleri, eylemleri ve şahsiyetleri ön plana çıkarılarak okullarımızda değer eğitiminde kullanılmalıdır. Özellikle bilgelerle özdeşleşmiş ve günümüzde kullanılabilecek değerler tespit edilmelidir. Bu süreçte Türk Dünyası bilgeleriyle ilgili geliştirilebilecek değer haritaları öğretmenlerimize yol gösterecektir.

Türk tarihi incelendiği zaman, pek çok Türk Dünyası bilgesinin geçmişten bu güne iz bıraktığı görülür. Bu bilgilerden belirli özellikleri ön plana çıkmış olan ve bugün hâlâ itibar görenler değer eğitimi için seçilmelidir. Örneğin, Biruni, Farabi, Yusuf Has Hacib, Ahmet bin Mahmut ve Ahmet Yesevi okullarımızda değer eğitiminde kullanılabilecek bilgilerden sadece birkaç tanesidir. Bu bilgelerin ortak özellikleri incelendiği zaman, bilgelerle ilişkilendirilebilecek aşağıdaki değerlerin ön plana çıktığı görülür;

- Bilimin değeri,
- Özgür düşünme,
- Yaratıcılık,
- Merhamet,
- Cömertlik,
- Şefkat,
- Halka saygı,
- Aceleci olmama
- Öfkeye hâkim olma,
- Çalışkanlık
- Kişisel ahlak,
- Cömertlik,
- Alçak gönüllük,

Yukarıda sıralanan değerler incelendiği zaman, bunların sağlıklı bir toplum oluşturulabilmesi için günümüz insanların sahip olması gereken değerler olduğu görülür.

Değer Eğitiminde Kullanılabilecek Bazı Yaklaşımlar:

Değer eğitimi sürecinde öğrencilere kazandırmayı planladığımız bilgi, beceri ve tutumların kalıcı olabilmesi için bilgi aktarımından ziyade aktif ve öğrenci merkezli öğretim yaklaşımlarının kullanılması gerekmektedir. Kalıcı öğrenmenin sağlanabilmesi için, yaparak ve yaşayarak öğrenme etkinliklerinin yanında, değer eğitiminin de içinde yer aldığı duyuşsal öğrenme alanına hitap edecek etkinliklerde yürütülmelidir. Bu çerçevede derslerde yürütülebilecek olan öğretim faaliyetlerinin bir kısmını aşağıdaki gibi sıralamamız mümkündür;

- Bilgelerle ilgili değer haritası hazırlama
- Değerlere dayalı empati etkinlikleri
- Değerlere dayalı drama ve öykü tahlili
- Değerlere dayalı problem çözme, belgesel ve film analizi
- Değerlere dayalı çalışma yaprağı etkinlikleri
- Değerlere dayalı proje hazırlama
- Değerlere dayalı slogan hazırlama

Sonuç ve Öneriler:

Değer eğitimi, okullarımızda eğitim ve öğretim sürecinin temel unsurları arasında yer almaktadır. Sağlıklı bir toplum yaratabilmek için, toplumun geleceği olan gençlere adalet, hoşgörü, saygı, çalışkanlık, ahlak vb. temel değerleri öğretmeli ve onların bu unsurları

içselleştirmesini sağlamalıyız. Bu çerçevede, sürdürülebilir ve daha yaşanabilir bir dünya ve Türk Dünyası istiyorsak, toplumun bütün kesimlerinin değer eğitimine gereken ilgiyi göstermesi gerekir. Türk Dünyası olarak fikirleri ve örnek kişilikleriyle insan temelli medeniyetimizi inşa eden Türk Dünyası bilgelerinden değer eğitiminde daha fazla yararlanmalıyız.

Bu çalışmanın ışığında aşağıdaki öneriler getirilebilir;

- Sosyal bilimler müfredatları ve ders kitaplarına (tarih, coğrafya vb.) değer eğitimine yönelik konular ilave edilmelidir.
- Değer eğitiminde Türk Dünyası bilgelerinin özelliklerinden hareketle değer haritaları çıkarılmalı ve bu değer haritaları müfredat programlarımıza yansıtılmalıdır.
- Değer eğitimi sadece bilgiye değil, bizzat öğrencilerin etkin katılımının sağlanacağı tartışma, sorgulama, problem çözme, drama, empati, kavram haritası oluşturma yanında, görsel ve işitsel öğrenme etkinliklerine de dayanmalıdır.

Kaynakça:

- Bolay, S. H. (2013). Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Doğanay, A. (2012). 'Değerler Eğitimi'. C. Öztürk (Ed.). Sosyal Bilgiler Öğretimi: Demokratik Vatandaşlık Eğitimi. Üçüncü Baskı. (s. 225-256). Ankara: Pegem Akademi.
- Ekşi, H. ve Katılmış, A. (2011). Karakter Eğitimi El Kitabı, Ankara, Nobel Yayıncılık.
- Halstead, J. M. (2005). 'Values and Values Education in Schools', J. M. Helstead ve M. J. Taylor (Editörler). Values in Education and Education in Values (s.2-11), Honkong, Routledge.
- Öncül, R. (2000). Eğitim ve Eğitim Bilimleri Sözlüğü, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi.
- Paykoç. F. (1991). Tarih Öğretimi, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınevi
- Wellington, J. (2006). Secondary Education: The Key Concepts, London, Routledge.